

vatn. Hesar ferðirnir voru ekki vandaleyssar. Í bókinn *In Siberia*, sem kom út í Onglandi í heyst, skrifar ferðafráðsgæmaðurinn Colin Thubron, at SS *Indigirka* sakk í 1939 við öllum sínum traðlafélmi. Í 1933 reyndu mynd- ugleikarnir eina nýggja sigling- arleið, og *SS Dsjurma* varð send norður gjögnum Beringsundinu við kós móti havnabýnum Am- barsjök við munninn á Kolyma á norðursibirsku ströndinni. Men skípið var farið aðstandi öf veint og lá fastfyrst í þakksínum í 9 mánar. Sambært Thubron frystu tær 12.000 traðlirni í hel.

MEN NIDRI í lastini lúðu eisini vandar av øðrum slag. Fangarnir kundu sum heild býttast sundur í tveir bólkar. Har var ein bólkur av vanligum brotsmonnum, um teirra millum sonevndir *urkas*, eitt serligt slag av ungum yvirgangskroppum. Hin bólkurin fevndi um ríkisfíggingar, fólk, ið vóru lögð undir landa- ella tankasvik. Í hesum bólkinum vóru ofta eitt nú mentafólk ella gamlir flokslimir og konur teirra. Tað var sjónværa, at tey ungu bólmennini lógðust á fólk í hesum seinna bólkinum, bardu tey av, rændu ognir, klæðir ella skógvær og styvlar frá teimum og neyðtóku konufólkini. Vaktarmennirnir lögdu ikki upp og høvdu, um teir vildu, neyvan kunnað formátt sær nakað. Her valdaði frumskógarlógin. Eleanor Lippser, sum hevur skrivað um sovjetskar árbeðingur, greiðir soleiðis frá:

Brötsmenninn, sum vóru tann
stórri parturin av menniskja-
fárinum umboð, høvdu þúra
frás ræsur niðri í lastini. Teir
brutu ígjøgnum skilarmúð inn í
lastarúmið, har teir kvinnuligu
fangarnir vóru, og neyðtøku tey
konufólk, teir finga hug á. Nakr-
ir mannligir fangar, sum royndu
at verja konufólkini, vórðu
stungin til deyðis. Dagliga varð
breyðið stolið frá fleiri gomlum
monnum. Teir doyðu í hungri. Á
einum av brotsmonnum, sum
hevði tikið eitt konufólk, sum
oddamaður fyri harkaliðnum
hevði kannað sær, vórðu eyguni
stungin út við nál.

Kolymaokíð er so norðalaga, at ein partur av tí hoyrir til tað russiska Arktis. Veturin her er ómetálaga kaldur, við einum hitalagi, ið viðhóvur nærkast ÷ 70 stigum. Norðalagast sæst sólín ongan tíð, longur suðuri hongur hon blýgrá beint yvir havsbrúnni. Ta stuttu tíðina summur er sveima myggjabitar yvir tí ovasta lagnum av tíðnaðum permafrosti. Í blotanum veksur myrftípa og dvørgpilur.

KOMNIR TIL Nagajevo vóru fangarnir fluttir til tær ymisku arbeiðslegurarnir í Kolymaokinum. Longu fyrst í triatiárunum varð farið undir at grava eftir gulli á hesi leiðini. Eftir at traelaflutningur hevði tikið dik á seg, bleiv hesin gullgrevstur ein týðandi partur av tí sovjetiska búskapinum. Fangarnir høvdu m.a. til arbeiðis at kynda eld, høgga gler úr árunum, fáa tað at tðna og hita tað upp, bloyta ta frystu moldina, grava hana upp og sálða hana.

Arbeiðstöðin var vanliga 12 tímar. Ein ávisur setningur varð kravdur av hvørjum arbeiðsfólki. Varð setningurin hildin, var breyðskamturin afturfyri 800 gramm. Varð setningurin ikki hildin, fór skamturin niður í 500 gramm. Hetta var beint oman

fyri hungursmarkið. Um fólk skuldu revsast, fór skamturin niður á 300 gramm. Hetta var tann vissi deyði.

Millum onnur viðurskiftir,
sum ávirkavá gerandisagind á
hesum arbeiðsplásum, kann e-
nevna, at fangarnir vóru tving-
aðir at arbeiða uttandura, til
hitalagðið kom niður á ÷ 50 stig.
Hóast hetta var loðskinn — sum
tilfar til pløgg — bannað frá
1938 og bara vatnfóður loyvt,
fangarniringu í lórrittsskóm.
Fáir fangar slitu meira enn 2 ella
3 ár undir hesum umstøðum.
Hjá teinum, sum arbeiðdu í
gullnámunum, for heilsan ofta
eftir fáum vikum.

UNDIR KALDA var oftá tvi-
dráttur um, hvortar afleiðingar
eitt nú amerískosk eða sovjet-
imperialisma hefði verið vanlig
fólk í teimum londum, hesi stór-
veldi ráddu við ella reyndu at
fáa bilgigt við. Tíðarskeiðið var
kensluborið — og metingarar
at y sama ymskari og subjektiv-
ar. Í dag er lættari at gera sær
eina uttanvelda mynd av hes-
um víðurskiptum. Í bók síni
Europe setir enski søgumáðurin
Norman Davies — sum heldur
seg til metingar eftir R. Medve-
d og Robert Conquest - talið á
fólkum, sum vóru dripin í Sov-
jetsamveldinum í tíðarskeiðinum
frá 1917-53, til millum 47 og 54
milliónir. Tí eru tær o.u. 20
milliónirnar av rússarum, sum
doydu orsakað av 2. heims-
bardaga, ikki taldar uppi.

JÓN ÚR LEYDEN var á mang-
an hátt ein maður, ið ikki hevði
eydnuna við sær. Eitt nú slapp
hann ikki at ráða yvir sínum
nýggja ríki í meira enn slakar 10
mánar. Hansara ráðsúrur var
armarkað til ein týskan miðal-
drátt, við neyvan meira enn o.ú.
10.000 íbúgnum. Tann revsing,
hann fekk, var — sum vera man
í teirri tíðini — lítið tespilig. Í
januar 1536 var hann, saman við
hvuðsmanninum í síni rørslu,
pindur til deyðis við gløðandi
jarni.

Ólíka betri hefur vignast hjá
 summum af hansara líkum í 20.
 öld. Benito Mussolini slapp at
 hafa valdið í Italia í 21 ár. Adolf
 Hitler raddi í Týsklandi í 12 ár.
 Báufr vóru - sum Jan Bockelson
 - tvingaðir at lata valdið frá sér,
 og báðir máttu lata lív fyri gerð-
 ir sínar. Um serstakliga tann
 seinna kann ikki sigast annað,
 enn at hann brúkti tíð sína væl.
 Eitt nýtt ríki vár sett á stovn og
 Antikrists fjøldir týndar. Hesin
 politikkur hevði m.a. við sær, at
 2. heimsbardagi brast á. Taka vit
 talini á hermonnum og vanligum
 borgarum í Europa, sum doydu
 orsakad av bardaganum, og
 leggja vit talið á týndum jøðum
 aftrat, fáa vit heildartalið 47
 milliónir.

Tann hepnasti í 20. aldar messianska liði var kortini tann listinlaði taktikarinn úr Gori. Frá 1929, tá hann sá tryggð í sínum hásaeti í Kreml, og til hann doyði í 1953, gingu 24 ár. Í hesum tíðarskeiði eydnaðist honum at fullfórra ætlanir av búskaparligum og samfelagsligum slag, sum — eftir mínum tykki — forkomu Russlandi møguleikan at fetta sær sum mentað samfelag í 20. öld.

Kjarnin í hansara politikki kann lýsast sum trúgvin á, at tað ber til at fara við tí menniskjansligu organismuni ella samfelagsheildini, sum tú fert við tingum, við jarni ella betongi: lemja

IOHAN·VA·LEIDEN·EY·KONINCK·DER·WEDERDOPER·
THO·MONSTER·WA·ERHAFTICH·CÖTER·

HÆC·FACIES·HIC·CVLTVS·ERAT·CŪ·SEPTRA·TENE·
REX·ΩΥΩΒΩΩΙςΩP·SED·BREVE·TĒPV·EGO·
HENRICVS·ALDEGREVER·SVSATIĒ·FACIEBAT·
·ANNO·M·D·XXXVI·
GOTTES·MACHT·IST·MYN·CRACHT·

Jón úr Leyden. Koparstunga úr miðöldinni. Veldisknötturinn við tveimur svörðum er úmynd av andalígun og verðslígun valdi

hana, stoypa hana um, kuta stór
pettir burtur úr henni. Mordíð á
millum 47 og 55 millíónir av
ósekum menniskjum var ein
avleiðing av hesi lífvssjón. Ein
onnur avleiðing er tann ruðuleiki
og tað lógløysi, sum valda í
Russlandi í dag.

MEN EISINI á annan hátt var Jósef Stalin heppin. Upp iðgjönum söguna hafa alltaf verið þeir sem í um, at einstaklingar — ofta humanistar og skald - talaðu at órætti. Emile Zola og Anatole France talaðu at, ta ið Dreyfus varð órættvist dómður og revsaður, og franskir myndugleikar royndu at verja henda órætti.

Lacknin Michel Servet sýtti fyri at sumta tað teokratiska harðræði, ákta Calvin framdi í Geneve frá árinum 1541, og varð brendur á báli afturfyr.

Tað serliga við tí russíska Jón úr Leyden var, at hann ella hansara politikkur sum heild vóru fagnað av mongum andsmennum vestanfyri. Halda vit okkum til eitt lítið land sum Danmark, so fekk stalinisman stuðul frá rithøvundum sum Hans Kirk, Hans Cherflig og Martin Andersen Nexø. Hugsa vit um alt Europa, verður listin av stuðlarum glæsligur. Ikki bara var

Stalin av mongum hövundum
lyftur til skýggeja, eisini hansara
blóðuga atsókn móti óndskapar-
ins fjöldum — eitt nú Moskva-
rættarmálini — fingur dyggan
stuðul vestanífrá. Theodore
Dreiser, Louis Aragon, Leon
Feuchtwanger og Henri Barbus-
se tóku allir undir við Moskva-
sakarmálunum.

Millum aðrar, sum í stærri ella
mini mun stuðlaðu stalinismuna,
kann eg nevna André Malraux
og Bertolt Brecht. Mong vita, at
Knut Hamsun heiðraði Adolf
Hitler við einum róandi eftir-
mæli. Minni kent er tað helst, at
chilenska skaldið Pablo Neruda í
einari odu um deyða Stalins
líknaði mannin, hvørs brøgd eru
lýst í hesi grein, saman við
"mánan".

MÍÐÖLDIN VERÐUR av søgufróðingum viðhvert sett til at enda í 16. öld, um tað mundið trúótin tekur seg upp, og tað kopernikanska modellíð — har sólin er miðdeil í okkara stjörnu-skipan — so líðandi seyrar inn í tann mentaða heimin. Sum mentunarligt hugtak hevur miðöldin kortini verið meira harðvunnin.

Og tá ið vit um stutta tíð fara inn í 21. øld, er tað - millum

mong framstig, eitt nú af vísind-
aligum og tókniligum slag -
eisini miðöld, vit siggeja aftan
fyri okkum, íti hurðin verður
latin aftur: stokkut túsundára-
ríkir, sansaleysar profetar, ágang
móti milliönnum av sakleysum
menniskjum — og ta pátrúgv, ið
fær sjálvt vitug fólk at lata eyg-
uni aftur fyri óretti og verja
hann.

Læran av hesum er neyvnan, at tað færur um at stremba fram ímóti einum heimi, har tann reina skynsemin - ratio — verður sett í hásætið. Ein slík stremban er helst bæði nýttuleys og skilaleys. Tær messiansku rørlurnar í 20. öld týkjust nettup at hava sprottið á tí andiliga oyðisandi, har gomul mentunarvirkir vórðu avrøkt, og fingið taðu úr tí andiliga tóma, har gomul trúgv var vrakað.

Vídhvørt kann tað týkjast, sum var 20. öld tíoársæðið, tá menniskjans hugmóð kom henni sjálfvart dyggiliga aftur um brekku.

Kanska er læran — um nökur læra er — at vit eiga at fjálga um eina lívssjón, har tilverunnar kensluliga, flótandi lind ikki er undirmett: ekta tjóðskapar- kensla, ekta samhaldsfesti og ektaður átrúni.